

İlham NƏZƏROV

Ü.Hacıbəyli adına BMA-nın doktorantı və müəllimi

Ünvan: Ş.Bədəlbəyli 98

Email: ilhamnazarov@yahoo.com

MÜSLÜM MAQOMAYEVİN VOKAL İFAÇILIQ ÜSLUBUNUN SƏCİYYƏVİ ELEMENTLƏRİ

Xülasə: Məqalədə Müslüm Maqomayevin ifaçılıq üslubunun səciiyyəvi elementlərinin təhlili aparılmışdır. Aparılan tədqiqat işində sənətkarın səsinin diapazon həcmi, tembrri və xüsusiyyətləri aydınlaşdırılmışdır. Məqalədə musiqiçinin vokal ifaçılıq texnikasına xas xüsusiyyətlər geniş şəkildə təhlil olunmuşdur. İrəli sürülən müddəalar və vokalçının ifaçılıq prinsipləri italyan vokal ifaçılıq məktəbinin qanunauyğunluqları əsasında tədqiq olunmuşdur.

Açar sözlər: Müslüm Maqomayev, vokal ifaçılıq sənəti, lirik-dramatik bariton, ifaçılıq texnikası, diapazon, italyan oxuma texnikası, təfsir

Müslüm Maqomayev gözəl səs tembrri, təkrarolunmaz səhnə ustalığı, ifası ilə Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin inkişafında xüsusi xidmətləri olan görkəmli sənətkardır. Onun yaratdığı kamil sənət nümunələri bütün dünyada etalon qismində bu gün də dinlənir. Musiqiçinin müraciət etdiyi hər bir əsərin yüksək sənət nümunəsinə çevrilməsi birbaşa olaraq ifaçılıq üslubu ilə bağlıdır. Vokalçının dəst-xəttindən danışarkən ilk növbədə, onun ifaçılıq üslubunun köklərinə nəzər salmaq və səsinin ahəngini, ifaçılıq imkanı və xüsusiyyətlərini müəyyən etmək lazımdır.

M.Maqomayevin ifaçılıq üslubunun formalaşması uşaq illərindən başlayıb. Musiqiçinin həyat və yaradıcılığını öyrənən zaman onun babasından qalan qrammofon vallarını böyük maraqla dinlədiyi və M.Maqomayevin uşaq ikən dinlədiyi ifaçılar, XX əsr dünya vokal ifaçılıq mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri Enriko Karuzo (1873-1921), Titta Ruffo (1877-1957), Cino Beki (1913-1993), Benyamino Cili (1890-1957), Mattia Battistini (1856-1929) və digərlərini təqlid etdiyi məlum olur. Bu keyfiyyət musiqiçinin vokal ifaçılıq üslubunun formalaşmasında və gələcəkdə onun fərdi ifaçılıq istiqamətinin müəyyənləşməsində mühüm rol oynamışdır. Onların repertuarına, ifaçılıq tərzinə və yaradıcılığına diqqət yetirərkən aşağıdakı xüsusiyyətləri müəyyən etmək olar:

1) Bu vokalçıların hər biri geniş səs diapazona, səlissə ifaçılıq texnikasına və güclü səsə malik məşhur opera ifaçıları idilər.

2) Adları qeyd olunan musiqiçilər yaradıcılıqlarında müxtəlif janrlara üstünlük verirdilər. Belə ki, onların repertuarına klassik əsərlər ilə yanaşı, neapolitan mahnıları da daxil edilirdi. Nümunə olaraq qeyd edə bilərik ki, E.Karuzonun konsert repertuarının bir hissəsi italyan mahnılarından ibarət idi.

3) Bu ifaçıların hər biri italyan oxuma məktəbinin nümayəndələri idi və ifalarının əsasını akademik vokal təşkil edirdi.

4) Vokalçılar geniş fəaliyyət istiqaməti ilə məşğul olur, müxtəlif filmlərdə çəkildilər. Misal olaraq B.Cilinin 11 opera filmində rol almasını qeyd edə bilərik.

Həmin musiqiçilərin yaradıcılığına xas xüsusiyyətləri ümumiləşdirsək M.Maqomayevin ifaçılıq üslubunun səciyyəvi cizgiləri meydana çıxır. Belə ki, vokalçı italyan məktəbi ənənələri əsasında ifa etmiş, yaradıcılığında bir sıra fərqli janrlara üstünlük vermiş, aktyorluq fəaliyyəti ilə məşğul olmuşdur. Ancaq bununla belə sadaladığımız məqamlar ifaçının fərdi yanaşması ilə daha da zənginləşmişdir. Yaradıcılığına maraq göstərdiyi ifaçılar bir məktəb kimi onun səsini formalaşdırmış, eyni zamanda həm də sənətkarın yaradıcılığının gələcək istiqamətini müəyyənləşdirmişdi.

Maqomayevin həyat yolunda bir maraqlı məqamı qeyd etmək yerinə düşərdi, 1963-1964-cü illərdə İtaliyanın məşhur “La Skala” teatrında təcrübədə olduğu zaman müəllimləri onun italyan ifaçılıq tərzini oxumasına heyran qalmışdı. Belə ki, SSRİ-dən gedən musiqiçilər rus vokal ifaçılıq məktəbini təmsil edirdilər. M.Maqomayevin italyan məktəbinin ənənələri ilə ifa etməsi onların diqqətini cəlb etmişdi. Bu məqamı ifaçı xatirələrində belə qeyd etmişdir: “Təcrübə dinləmələrlə başladı. Volodya At-lantov qızıl səsi ilə hamını heyran etməyi bacardı. Hətta səhnə arxasında olan işçilər də “onun çox gözəl səsi var” deyərək heyratlarını gizlədə bilmədilər. Məni dinləyən zaman maestro Enriko Payatsa soruşdu: - Siz Titta Qobbini sevirsiniz? Onun bu sualı verməyinin səbəbi var idi. Mən italyalı məşhur baritonun ifasını çox dinləyirdim. İndi də o, mənim ən çox sevdiyim ifaçılardandır. Cino Bekinin ön sıralarda əyləşən dinləyiciləri kar edə bilməsini qeyd edirdilər. Titta Qobbi isə heyratamiz səsə, mükəmməl musiqi duyumuna malik olmaqla yanaşı, həm də gözəl xarici görünüşlü istedadlı aktyor idi...” [6, s. 54].

İtaliyada təhsili M.Maqomayevin ifaçılıq texnikasının daha da təkmilləşməsinə böyük təsir etmişdir. Musiqişünaslar hətta İtaliya təhsilinin onun səsinə metal xüsusiyyəti əlavə etdiyini vurğulayırdılar. Nəzərinizə çatdıraq ki, burada musiqiçinin müəllimləri maestro Cennaro Barra (1889-1970) və Enriko Payatsa olmuşdur.

Musiqiçi ilk təhsilini Bülbül adına Musiqi Məktəbində (o vaxt Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının nəzdində fəaliyyət göstərirdi.: İ.N) almışdır. Burada ona dərs deyən müəllimlərdən violonçel ifaçısı Vladimir Sezareviç Anşeleviçi qeyd etməliyik. O, vokalçı olmasa da eşitmə vasitəsilə bu və ya digər qeydlərini bildirirdi. Daha sonra Asəf Zeynallı adına Musiqi Texnikumunda A.Milovanova və Tamara Kretingendən vokal ifaçılığının sirlərini öyrənən M.Maqomayev, həmçinin Azərbaycan SSR xalq artisti Rauf Atakişiyevdən də bir müddət dərs almışdı.

Sənətkarın 1963-1968-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında (indiki BMA.: İ.N) təhsil aldığı dövrlərdə müəllimi SSRİ xalq artisti Şövkət Məmmədova (İtaliyada təhsil alan ilk ifaçılarımızdan biri idi.: İ.N) olmuşdur. O, Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında dövlət imtahanını əməkdar artist kimi verən ilk tələbələrdən biri idi. İmtahan 26 iyun 1968-ci ildə Niyazinin rəhbərliyi altında Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestrinin müşayiəti ilə baş tutmuşdu. O, A.Stradella, C.Perqolezi, Q.F.Hendel, V.A.Motsart, F.Şubert, C.Verdi, P.İ.Çaykovski, S.Raxmaninov, Q.Qarayev və C.Hacıyevin əsərlərini ifa etmişdi.

M.Maqomayevin ifaçılıq məktəbi zəngin ənənələrə əsaslanır. Onun ifaçılıq üslubunun əsasını italyan oxuma məktəbi təşkil edir. Bu məktəbin ifaçılıq prinsipləri görkəmli vokal müəllimi və məşhur ifaçı Nodar Anquladzenin “Məna axtarışında” (rus dilində) adlı kitabında öz əksini tapmışdır [1, s. 118-123]. Həmin prinsipləri bir metod kimi qəbul edərək vokalçının ifaçılıq üslubunun strukturuna aydınlıq gətirmək mümkündür:

- *Ī canto è riflesso* – reflektor oxuma;

- *Si canta col meccanismo, non colla voce* – oxuma səs ilə deyil, mexanizm vasitəsilə həyata keçirilir;

- *Il fiato nel canto è inversivo* – oxuma zamanı nəfəs geri qaytarıla bilər;

- *Il suono può essere orizzontale e vertical* – ifa zamanı səs öz gücü və həcmində nəzərə alınmayan həm horizontal və həm də vertikal ola bilər;

- *Prima risonanza, poi pronuncia* – İlk əvvəl rezonans, daha sonra tələffüz;

Vurğulanan prinsiplər M.Maqomayevin ifaçılığının əsasını təşkil etdiyindən onların ətraflı şəkildə izah edilməsi zərurəti yaranır və bu müddəaları N.Anquladzenin kitabının əsasında ümumiləşdirmişik.

1. İtalyan vokal ifaçılıq məktəbində oxumaya reflektor bir proses kimi yanaşılır, şüuraltı instinktiv və ya impulsiv bir təzahür kimi qəbul edilir. Bu bir metodoloji sistem kimi ifaçının fiziki, texniki və emosional formalaşması, tərbiyə olunması və inkişafında böyük rol oynayır. Fiziki dedikdə boğaz, qırtlaq və rezonatorlar, texniki dedikdə, nüanslar, səsin hamarlaşdırılması, kantilena, hərəkətlik, tembr və çaları dəyişmək bacarığı, bütün diapazon boyu bərabər səslənmə nəzərdə tutulur. Emosional xüsusiyyət isə bir-başa olaraq ifaçının texniki hazırlığı ilə bağlıdır.

2. İkinci qanunun əsas mahiyyəti səs aparatının mükəmməl formada olmasıdır və ifaçının aparatı mexanizm kimi qəbul edilməsidir. Bu baxımdan, italyan ifaçılıq manerasında səsin hasil zamanı artıq gücdən istifadə etmək yaddır. Çünki burada səsin yüksəkliyi və səs tonunun enerjisi əzələ sistemi vasitəsilə deyil, mexanizm tərəfindən avtomatik şəkildə həyata keçirilir. Bu səbəbdən italyan manerasında ifa edən vokalçılarda registr dəyişməsi hiss edilmir.

3. İtalyan oxuma məktəbinin ənənələrinə görə ifa zamanı yalnız musiqi tonuna və səsə çevrilən nəfəs məqbul hesab olunur.

4. Burada səs emissiyasının mənimsənməsi səs hasilinin horizontal və vertikal differensiasiyası nəticəsində baş verir.

Səsin horizontallığı aşağıdakı texniki vasitələrlə əldə edilir:

- Dodaqların xüsusi mövqeyi;

- Dil kökünün və qırtlağın sabit mövqeyi;

- Baş registrinin horizontal qəbul edilməsi (koloritin saxlanması ilə səslərin yuvarlaqlaşdırılması, “texniki təbəssüm” (*sorriso tecnico*), təbəssümdə səslərin bağlanması)

- İşıqlı koloritin hasil edilməsi;

- İşıqlı kolorit əldə edildikdən sonra tünd çalara keçid;

5. İtalyan vokal məktəbinin nəzəriyyəçiləri ifa zamanı səsin rezonansa uğramasından sonra tələffüzün mümkünlüyü ideyasını irəli sürmüşlər

Qeyd olunan məqamlar M.Mağomayev ifaçılığının əsasını təşkil edir. Burada tembral kolorit, yüksək mövqe və texniki imkan səciyyəvi element kimi özünü göstərir.

M.Mağomayevin ifaçılıq texnikasından danışarkən səsinin xüsusiyyətlərini də xarakterizə etmək mütləqdir. Vokalçının səsinin güclü və həcmli olması, geniş diapazon həcmi, ahəngli və məxməri səsi, parlaqlıq, emosional ekspressiya əsas səciyyəvi göstəricilərinə aid edilir. Qeyd olunan xarakterik xüsusiyyətlərin daha ətraflı şəkildə aydınlaşdırılmasına ehtiyac var. Burada qarşıya iki məqsəd qoyulmuşdur:

- 1) İfaçının səs tembrinin müəyyən edilməsi;
- 2) Vokalçının diapazon həcminin müəyyən edilməsi;

Musiqiçi ilə bağlı dərc olunan bir çox məqalələrdə onun səs tembrini haqqında müxtəlif fikirlər mövcuddur. Onun gah dramatik, gah da lirik bariton, hətta bas-bariton olması qeyd olunur. Onlardan bəzilərini vurğulamaq istərdik. Böyük Sovet Ensiklopediyasında ifaçının səs tembrini bariton kimi göstərilir [3, s. 201]. Q.İ. Baranova “Gənc səslər” (rus dilində) kitabında M.Mağomayevin səs tembrini haqqında aşağıdakıları qeyd edir: “Gənc vokalçının səsi gözəl, aşağı registrə malik dramatik baritondur... Bu səsi həm də bas-bariton kimi qəbul etmək olar, bu tez-tez təsadüf edilən hal deyildir” [2, s. 82]. Digər mənbədə isə M.Mağomayevin “geniş diapazonlu lirik, gözəl məxməri bariton tembrinə malik olması (dramatik bariton və baritonal bas)” [9, s. 366] kimi xarakterizə edilir. Vokalçının səs tembrini ilə bağlı fərqli fikirlərin səslənməsi təbii hal kimi qəbul olunmalıdır, çünki bu, onun səs çalarının zənginliyindən xəbər verən xüsusiyyətdir.

M.Mağomayevin müraciət etdiyi əsərlərin diapazon təhlili və səsinin xüsusiyyətləri onun səs tembrini və diapazon həcminin daha düzgün müəyyən etməyimizə imkan verir (Aparılan tədqiqat işində Müslüm Mağomayevin səs diapazonu klassik repertuarının əsasında müəyyən edilmişdir). M.Mağomayevin səs diapazonu (Es^b-B¹) ona repertuarında həm bas və həm də bariton üçün yazılmış partiyalara müraciət etməyə imkan verir və ifaçılığının mürəkkəb strukturunu şərtləndirirdi.

M.Mağomayevin səs diapazonu bu şəkildədir:

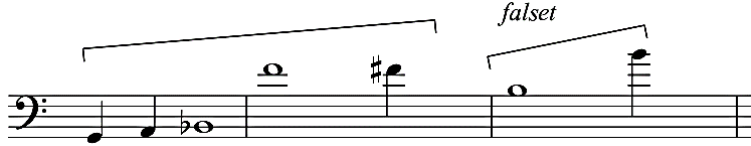
Beləliklə, ifaçının səs diapazonu aşağıdakı partiyaları əhatə edir:

- 1) Lirik bariton;
- 2) Dramatik bariton (Verdi baritonu);
- 3) Bas-bariton;
- 4) Bas;

Bütün qeyd olunanların daha ətraflı şəkildə öz təsdiqini tapması üçün vokal ifaçılığı ilə bağlı bir sıra elmi ədəbiyyata müraciət etməklə əsaslandırmağı məqsəduyğun hesab edirik.

“Bariton italyan dilində *baritono*, yunan dilindən *barytonos* kimi tərcümə olunur. Bariton ağır və ton sözlərindən əmələ gələrək aşağı səslənən mənasını verir. Bas və tenor arasında səslənən kişi səs tembridir” [7, s. 55]. Bariton səs tembrinin diapazonu aşağıdakı kimidir [8, s. 80].

Bariton səs tembrinin diapazonu:

Bir sıra elmi ədəbiyyatda bariton lirik, dramatik və lirik-dramatik olmaqla üç yerə bölünür [4, s. 34]. Təbii olaraq bu səslər eyni qrupa aid edilsələr də, onlar arasında fərqli xüsusiyyətlər mövcuddur. Bariton ailəsinə aid edilən səslərin xüsusiyyətləri O.Çişkonun “İfaçının səsi və onun xüsusiyyətləri” (rus dilində) vokal lüğətinə nəzərən tərtib edilib [10, s. 31-34; 4, s. 9]. Lirik bariton səs tembrini yumşaq və işıqlı olmaqla yanaşı, kifayət qədər həcmli və məxmər səslənməyə malik səs tembridir. Lirik bariton səs tembrinin diapazon həcmi G-g¹ intervalı arasındadır, bəzən a¹ səsini də aid edirlər. İşlək diapazon isə B-fis¹ aralığındadır. Keçid səsləri b-e¹ səslərini əhatə edir. P.İ.Çaykovskinin “Yevgeni Onegin” operasından Yevgeni Onegin, C.Verдинin “Traviata” operasından Jermonun ariyası lirik bariton repertuarına nümunədir. Qeorq Ots, Yuri Qulyayev, Ditrix Fişer-Dieskau lirik bariton səs tembrinə malik ifaçılardır.

Lirik və dramatik bariton səsin xüsusiyyətinə görə fərqlənir. Dramatik bariton basa daha yaxındır. Dramatik bariton lirik baritona nisbətən daha ağır və tünd səslənməyə malikdir. Dramatik baritonun diapazonu lirik bariton ilə eyni olsa da dramatik baritonda diapazonun aşağı səsləri, lirik baritonda isə diapazonun üst səsləri daha dolğun səslənir. Lirik baritonun əhatə etdiyi obrazlar sakit, soyuq, aşıq olmuş qəhrəmanlardır. Dramatik baritonlar isə güclü, qəhrəmani xarakterə malik obrazları ifa edirlər. Dramatik baritonun repertuarından C.Verдинin “Riqoletto” operasından Riqoletto, “Maqbet” operasından Maqbet, C.Puççininin “Toska” operasından Skarpiya partiyalarını göstərmək olar. Titta Ruffo, Ettore Bastianini, Renato Bruzon kimi görkəmli vokalçılar dramatik bariton səsinə malik ifaçılardır. Qeyd olunan vokalçılar dinləməklə hər iki səs tembrinin xüsusiyyətləri daha da aydın fərqləndirmək mümkündür.

Lirik-dramatik baritonda isə həm lirik və həm də dramatik baritonun xüsusiyyətləri cəmləşir. Yəni, bu səs tembrində parlaqlıq, yüngüllük, məxməri səs, yumşaq-lıq və cəldlik kimi xüsusiyyətlərlə ilə eyni zamanda, güc, həcm və dolğunluq vardır. Bu səsə malik ifaçılar həm lirik, həm də dramatik bariton üçün yazılmış partiyaları ifa edə bilirlər. Lirik-dramatik bariton səslə vokal ifaçılar diapazonun bütün hissələrində dolğun səslənməyə malikdirlər. Onların səs diapazonu isə G-g¹ intervalı arasında yerləşir.

M.Maqomayevin vokal ifaçılığının səciyyəvi elementlərindən danışarkən burada səsin hasili, nəfəs texnikası, intonasiya, tələffüz kimi bir sıra vacib detalları mütləq qeyd etmək lazımdır. İfaçının opera və kamera yaradıcılığının öyrənən zaman bu-

rada sərt, yumşaq və nəfəsöncəsi kimi üç cür səs hasilinin olmasını müəyyən edirik. M.Maqomayev vokal ifaçılığında sərt və yumşaq səs hasilindən çox istifadə edib. Onlar əsərin məzmunundan və janrdan asılı olaraq müxtəlif formalarda tətbiq olunur.

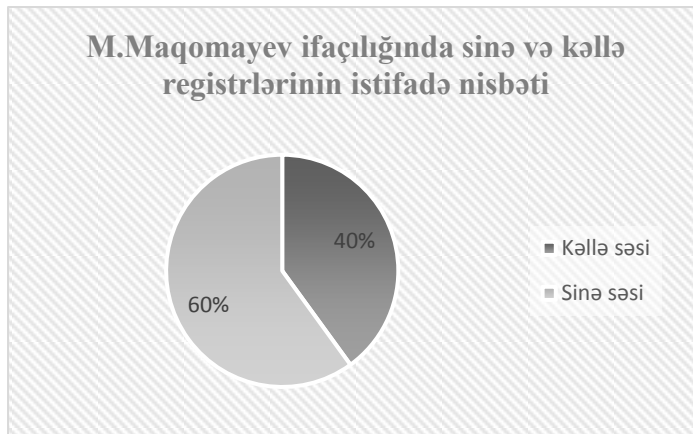
Vokal ifaçılığında nəfəs texnikası əhəmiyyətli rol oynayaraq oxuma sənətinin əsasını təşkil edir. M.Maqomayevin ifaçılığında nəfəs almanın böyük yeri var. O, qabırğa diafraqma nəfəs növündən istifadə edirdi. İfaçının səsinin gücü onun ciyərlərindəki maksimal hava tədarükündən xəbər verir. Sənətkarın ifasını nəzərdən keçirən zaman burada söz, musiqi ifadəsi və nəfəs almanın vəhdətinin şahidi oluruq. Vokal ifaçılığı ilə bağlı bir çox elmi ədəbiyyatda nəfəs alma texnikası ətraflı şəkildə araşdırılıb [5, s.30]. Onlara istinad edərək M.Maqomayevin istifadə etdiyi nəfəs texnikası ilə bağlı aşağıdakı nəticəyə gəlmək olar:

1) Tənəffüs zamanı nəfəs alma tez, nəfəsin verilməsi tədricən həyata keçirilir;

2) Nəfəs çox zaman burun vasitəsilə alınır (alimlər belə bir nəticəyə gəlmişlər ki, yüksək tessituralı səslər ifa zamanı ağız boşluğu ilə nəfəs alır, aşağı tessituraya malik səslər isə burun vasitəsilə nəfəsə üstünlük verirlər” [5, s. 30]).

M.Maqomayevin nəfəs alma texnikasının aşağıdakı xüsusiyyətlərini müəyyən etmək mümkündür: maksimal dərəcədə davamlılıq, nəfəs alma zamanı təkanın olmaması, rəvanlıq, nəfəsdən balanslı şəkildə istifadə.

Sənətkarın ifaçılığında registrlərin böyük əhəmiyyəti vardır. O, baş və sinə registrlərindən, eləcə də qarışıq registrlərdən rəvan və hamar şəkildə məharətlə istifadə edir. Vokal metodologiyada kişi ifaçılarının əsasən sinə registrindən istifadəsi və diapazonunun 2/3 hissəsini əhatə etməsi fikrini M.Maqomayev ifaçılığına da aid etmək olar. Sənətkar əsasən sinə registrindən istifadə edir və bu onun diapazonunun əhəmiyyətli hissəsini tutur. M.Maqomayev ifaçılığında sinə və kəllə registrlərinin istifadə nisbəti verilmiş cədvəldə göstərilmişdir [5, s. 88]:

M.Maqomayev yaradıcılığında falset texnikasından da müxtəlif şəkildə istifadə etmişdir. Əgər opera ariyalarında falset virtuozluğun göstəricisidirsə, kamera vokal ifaçılığında isə zəngin səs çaları təqdim edir. Misal olaraq Fiqaronun kavatına-

sı və S.Raxmaninovun “Oxuma gözəl” («*He noi, kpacabuyca*») romansında istifadə etdiyi müxtəlif falset texnikasını göstərmək olar.

M.Maqomayev vokal ifaçılığında intonasiyanın böyük yeri var. İfaçı sözləri aydın və dəqiq tələffüz edir. Bəzən sözlərin məna dəyərindən yanaşaraq onları tələffüz vasitəsilə qabarıq göstərməyə çalışır. Onun yaradıcılığında intonasiya həm texniki, həm də ifadə vasitəsi rolunda çıxış edir.

Vokalçının yaradıcılığında intonasiya ilə bərabər deklamasiya da əsas komponent rolunda çıxış edir. Onun yaradıcılığında quru (*secco*) və musiqili deklamasiya növlərinə rast gəlinir. Nəzərinizə çatdırmaq istərdik ki, deklamasiya musiqiçinin yaradıcılığının sonrakı illərində yeni şəkil almış və daha da zənginləşmişdir.

M.Maqomayevin vokal ifaçılığının əsasını vokal ifaçılıq texnikası və bədii ifadə vasitələri kompleksi təşkil edir. Qeyd edilənləri nəzərə alaraq sənətkarın akademik ifaçılığının təfsir prinsiplərinin mürəkkəb struktura malik olması fikrini yürüdə bilərik. İfaçının yaradıcılığında həm vokal texnika, həm də bədii ifadə vasitələrinin kompleksinə paralel şəkildə yer verməsi onun səs texnikasının mükəmməlliyindən xəbər verir.

Beləliklə, M.Maqomayevin ifaçılıq üslubunun formalaşma səbəblərinə, diapazonuna və vokal ifaçılıq texnikasının xüsusiyyətlərinə nəzər saldıq. Vokalçının ifaçılıq üslubunun formalaşmasının kökləri uşaqılıq illərinə gedib çıxır. Burada musiqiçinin müxtəlif janrlara və dünya şöhrətli ifaçıların yaradıcılığına olan marağı mühüm rol oynamışdır. M.Maqomayev ifaçılığının əsasını təşkil edən italyan vokal məktəbinin ənənələri bu məktəbin əsas xarakterik xüsusiyyətlərini özündə əks etdirən qanunauyğunluqlar şəklində vokalçının üslubunu səciyyəvi elementlərini təşkil edir.

İfaçının səsi diapazonun istənilən hissəsində işləkliyi və bütün registrlərdə hamar və rəvan olması ilə seçilir. Səs aparatının mükəmməl formada olması, nəfəs texnikasının düzgün istifadəsi səs aparatının təbiətən qorunaqlı olmasının nəticəsidir. Mükəmməl ifaçılıq texnikası və bədii ifadələr kompleksi vokalçının ifaçılıq strukturunu təşkil etməklə bərabər, mükəmməl təfsiri şərtləndirən amillərdəndir. Burada tembr, zəngin çalarlar, yüksək mövqə, dayaqlı ifa, yuvarlaqlaşmış səs, texniki xüsusiyyətlər M.Maqomayev ifaçılığının əsasını təşkil edir.

M.Maqomayevin ifası intonasiya, zəngin səs çaları, yüksək texniki imkan sənətidir. Bu səbəbdən musiqiçinin səsi gah lirik, qəhrəmani, təntənəli, emosional, gah da təmkinli, yumşaq və sakit səslənir. Onun oxuma üslubu tələffüzün aydınlığı, vokal cümlənin intonasiyası, hisslərin çatdırılmasında həqiqilik və dərin lirizmi ilə seçilir. İfaçının səsinə olan parlaqlıq, məxmərlik, yumşaqılıq ilə bərabər, güc, həcm və dolğunluq kimi keyfiyyətlər onun lirik-dramatik bariton olmasını təsdiqləyən amillərdir. Eyni zamanda vokalçının müraciət etdiyi əsərlərin təhlili və onların öyrənilməsi M.Maqomayevin səs tembrinin lirik-dramatik bariton olmasını sübuta yetirir. Belə ki, o, Fiqaronun təfsiri zamanı işıqlı və məxməri səsə malik ifaçı kimi özünü göstərir-sə, Skarpiya obrazında isə orta registrin dolğunu nümayiş edir. Vokalçının ifasında Riqolettonun partiyasında dramatism, emosionallıq və ekspressiya ilə bərabər, parlaqlıq və lirizm də vardır.

SSRİ xalq artisti, Moskva Dövlət Konservatoriyasının professoru, “Bolşoy Teatr”ın solisti, Müslüm Maqomayev adına Vokal ifaçılarının Beynəlxalq müsabiqəsinin münisiflər heyətinin sədri, dünya şöhrətli ifaçı Tamara Sinyavskaya da ifaçının səsinin lirik-dramatik bariton olmasını vurğulayıb: “Müslüm Maqomayev geniş diapazonu malik ifaçıdır. Onun səsi lirik-dramatik baritondur” (Bu sitat tədqiqatçı tərəfindən Tamara Sinyavskaya ilə telefon əlaqəsi zamanı qeydə alınıb). T.Sinyavskaya kimi M.Maqomayevin səsinə və yaradıcılığına yaxından bələd olan bir musiqiçinin fikirləri aparılan tədqiqat işində elmi əsaslarla irəli sürülən müddəaları bir daha sübuta yetirmiş oldu. Bütün qeyd olunan amillər ifaçının səsinin lirik-dramatik bariton olmasını əminliklə deməyə əsas verir.

Azərbaycan vokal ifaçılıq məktəbində M.Maqomayev sənəti böyük əhəmiyyətə və rola malikdir. Vokalçının ifaçılıq üslubunun səciyyəvi elementləri dedikdə ifaçılıq texnikası və bədii komponentləri nəzərdə tutulur. M.Maqomayevin yaradıcılığında hər iki xüsusiyyət özünü yüksək formada göstərir. Sənətkarın vokal ifaçılıq üslubunun səciyyəvi elementlərinin öyrənilməsi bizə onun yaradıcılığına daha yaxından bələd olmağa imkan verir.

ƏDƏBİYYAT:

1. Ангуладзе Н.Д. В поисках смысла. М.: АГРАФ, 2003, 240 с.
2. Баранова Г.И. Молодые голоса. М.: Молодая гвардия, 1996, 157 с.
3. Большая Советская Энциклопедия. 3-е издание. М.: Советская энциклопедия, 1974, Т.15, 632 с.
4. Вокал. Краткий словарь терминов и понятий. Составитель Н.А.Александрова. М.: Планета Музыка, Лан, 2015, 352 с.
5. Заседателев Ф.Ф. Научные основы постановки голоса. 6-ое изд. М.: Либроком, 2013, 120 с.
6. Магомаев М. М. Любовь моя мелодия. М.: ВАГРИУС, 1999, 320 с.
7. Музыкальный Энциклопедический словарь. М.: Советская энциклопедия, 1990, 672 с.
8. Назаренко И.К. Искусство пения. М.: Музыка, 1968, 624 с.
9. Уварова Е.Д. Эстрада России. XX век. М.: ОССПЭН, 2000, 862 с.
10. Чижко О. С. Певческий голос и его свойства. М.: Музыка, 1966, 48 с.

Ильхам НАЗАРОВ

Заслуженный артист АР

Педагог и докторант БМА им. У.Гаджибейли

ХАРАКТЕРНЫЕ ЭЛЕМЕНТЫ ВОКАЛЬНО-ИСПОЛНИТЕЛЬСКОГО СТИЛЯ МУСЛИМА МАГОМАЕВА

Резюме: В статье анализируются специфические элементы стиля исполнения Муслима Магомаева. В проведенном исследовании были уточнены объем, тембр и особенности диапазона голоса музыканта. В статье также представлен анализ, позволяющий выявить особенности вокальной исполнительской техники певца. Вы-

двинутые положения и принципы были изучены на основе закономерностей итальянской школы вокального исполнительства.

Ключевые слова: *Муслим Магомаев, вокальное исполнительское искусство, лирико-драматический баритон, техника исполнения, диапазон, итальянская техника пения, интерпретация*

İlham NAZAROV

Honored Artist

Lecture and doctorate of Baku Music Academy

TYPICAL ELEMENTS OF MUSLİM MAGOMAYEV'S VOCAL PERFORMANCE STYLE

Summary: *The article analyzes the specific elements of Muslim Magomayev's performance style. It defines the volume, timbre and features of the range of the musician's voice. The article extensively analyzes the particular qualities of the singer's vocal performance technique. The proposed provisions and principles were studied on the basis of the laws of the Italian school of vocal performance.*

Keywords: *Muslim Magomayev, vocal performance art, lyric-dramatic baritone, performance technique, range, Italian singing technique, interpretation*

Rəyçilər: fəlsəfə elmləri doktoru, professor Gülnaz Abdullazadə
sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru Vüqar Hübətov